

רועי חן הצרצר מרחוב ביאליק

עננים עבי כרס דאו ונתלו על צמרת הדקל הגבוה-גבוה בכניסה לבית מס' 22 ברחוב ביאליק. השעה היתה רטובה, התאריך רדום. ביתו של המשורר כותר פיגומים. כנראה מישהו החליט, שעל אף מותו אין המשורר רשאי לגור בבית מתפורר, וכי מן הראוי שיתקדם עם העולם. בימי השיפוצים נסגרו תריסי העץ, ורק לשונות אור אחדות שוחררו פנימה בשעות הבוקר. הלבד על שולחן העץ שבכניסה האפיר מאבק. דיוקן המשורר המשופם כוסה בניילון, והוא נדמה נרגז מתמיד. ספלי החרסינה עטו שכבה דקה של מין מוך, וצניף דק ושקוף של קודי עכביש השתלשל מן התקרה אל מכסה הקומקום הלבן. אותו קומקום ששכחה על השולחן העגול בחדר האוכל מזכירת המוזיאון שהגשימה חלום ישן, כמעט אָרוטי, כשהרתיחה בו תה בטרם יצאה לחופשה. שני השליחים נושאי הגפן המתגוררים על אחד האריחים המצויירים שעל כרכוב האח, נתקפו שיעול, הניחו בתרעומת את המוט שהתקמר לעד, והתחילו לצבוט במרירות את ענבי הגפן. כך ישבו שעה קלה, עד ששבה נשימתם. כשיחה הקלה שניהלו כיניהם (אשר באמת אינה מענייננו, שכן לא היו חכמי הדור) אמר האחד לרעהו: "הוקמין? מה יהא עליו? ינתצו? מה צורך בו בארץ מוכת שמש?" וענה לו רעהו: "דומני כי תססו הענבים... שנים רבות מדי נשאנו..." והשליחים הטביעו יגונם בענבים.

אם ירשו לי קוראי, אקטע כאן את תיאור הבית - הסיפור דוחק בי לספרו, ואפשר כי גם אתם תמצאו בו עניין.

עם בוקר נהגו החרקים לצאת בשירה למלאכת החיים. הם אגרו מזון למחייתם וניקו את הבית. ראשון הקיץ החגב משנתו, לסתותיו הגדולות כמו קרעו את דבק הלילה כאשר בירך את עצמו בברכת בוקר טוב. הוא הביט בחיבה אל ספר האגדה שהושאר פתוח בחדרו, אך החליט שיקרא בו רק בתום העבודה. חרק מאמין היה. החגב הידק את כנפיו תעופתו האדומות שהשתרבו ברישול מתחת לכנפיו החפיייה שלו, וניתר אל השולחן בחדר הקבלה - נדמה היה לו כי הבחין שם אמש בשאירות קוואקר. אך אפשר כי רק חלם זאת. החיפושית

שבכניסה פיהקה פיהוק קטן, מתחה את שש רגליה העדינות, וקפצה אל ההול כדי להמשיך בגלגול עלה עסיסי, שהרוח שלחה אתמול מבעד לחרוץ בתריס. הנמלה (שהיתה יחידה במינה - היא הגיעה אל הבית לאחר שנטשה את מלכתה ואת קן־הולדתה מתוך כוונה להפיץ את תורת חברת הנמלים המפותחת באזורי מצוקה) סיימה את התעמלות הבוקר, פיצחה זרעים אחרים, שתתה מים ויצאה מקנה הבודד והחמים, מזומזמת חרישית: "ומי יִשְׁקֵנו כוס חלב? למי תודה למי ברכה? - לעבודה ולמלאכה!"

"סוציאליסטים מסריחים," חשב הצרצר בהביטו בהם מביתו שבאח, "לא מבינים שגאון לא יכול -" אך בו ברגע חש כאב נורא בגרונו. הוא לא הצליח להשלים את המשפט, ורק דילג על רגליו האחוריות העבות כנפנוף מחושים אילים. אמש סיפר החגב לצרצר, כי על פי אמונת בני האדם, צרצורים כחלום מעידים על עיסוק בדברים שוליים או על טרדות חוזרות ונשנות. אך הצרצר האמין כי זה היה ניסיון להרחיק אותו מחדר הקבלה, ולכן ענה לו: "אני שונא קוואקר, אבל חגבים שנואים עלי יותר!" תחושת דקירה פילחה את גרונו בשנית, והוא התקפל על צדו. רק בשוכבו הבחין באבק שגרש את ביתו בך־לילה, ובכך כמו החזיר את הדרתו הישנה של האח, בימים שבהם עוד היה בו פיה, מעט אחרי מות המשוורר.

"הצילו!" געה הצרצר.

"מה יש? המצפון מציק?" צעקה הנמלה.

"שקט, טיפשה! זה לא משל כאן - זה החיים!" יילל הצרצר.

"אז מה?" מלמלה הנמלה בחוסר סבלנות, וידיה עברו בזריזות.

"אז כואב לי, זה מה!" התמרמר הצרצר ונדם.

הנמלה התנשפה וגילגלה עיניים קטנות. היא התקרבה אל בית הצרצר שבאח, אך הוא לא הסכים לקבל את עזרתה ורק המשיך להתלונן. הוא הפריע לאחרים לעבוד. שיעולו התכוף של הצרצר הוציא את החגב מריכוז, והוא צנח מן השולחן ונחבט ברצפה. החיפושית הטבילה את כנפה במים והגיעה אל בית הצרצר במחשבה לצחצח את גרונו ולהקל עליו, אך הוא הטיח בה כדור אבק, והיא כמעט נחנקה. לבסוף הם החליטו לא להיענות עוד לקריאותיו הצרודות, ולהתעלם כליל מקיומו.

עלה הירח וירד הערב, ותבל טבלה בחושך, והכול שכבו לישון. אך לא חלום, גם לא קצה חלום לא עטף את עפעפי השוכבים. שנתם של כל דרי הבית נרדה ללא כל סיבה נראית לעין. החגב התהפך מצד לצד, ניסה לקרוא בספר האגדה אך לא הבין דבר, ולבסוף החליט לקרוא את ההסברים המצורפים למוצגי הבית. ייתכן כי במשך היום היה אף נהנה מן המידע החדש, אך כעת

כל פרט בביוגרפיה של המשורר הצית את חמתו והעלה קצף על לסתותיו הגדולות. החיפושית חפרה כלבה בחיפוש אחר הפתרון לנדודי השינה, הצרצר לחש מילים ארסיות וכאב את כאבו, והנמלה שככה בעיניים פעורות לרווחה ונעצה מבט בתקרה בלי להבין דבר.

הרשו לי, קוראי היקרים, להזכיר כי השעון בקומה השנייה בבית ביאליק מנגן את "התקווה" מדי שעה עגולה - פרט זה, אפשר שיעביר בצורה מדויקת יותר את אוירת אותו לילה ארוך ובלתי נסבל, שבו כל אחד מיושבי הבית גילגל עיניו אנה ואנה וצעד מכאן ולשם וחש בדידות ועצב כפי שלא חש מעולם.

עם עלות השחר יצאו החרקים מוקדם מן הרגיל לעבודת הבורא, בחריצות שיש בה משום עדות למהות הבריאה עצמה. הצרצר בירך את הכול בקללה, אך השתנק, וברור היה כי מחלתו גברה וייסוריו לא פסקו. הצורך בשינה עינה את החרקים, והם נעשו מרוטי עצבים. לצרצר לא הוגשה כל עזרה, להפך - החרקים התרחקו ממנו ונפגשו בחדר האוכל, לצד הקומקום. העכביש, שהחליק מותש על קורו, התפלא לפגוש אותם שם ושאל למעשיהם.

"עובדים", ענו בארישות, אך כשהביטו זה בזה, הבחינו כי עיני הכול מעורפלות, ולאחר בירור קצר התבהר כי אין יצור שהצליח להירדם באותו לילה בבית ביאליק. העבודה נקטעה באחת, ומיד התיישבו כולם סביב ספל נתון בצלוחית, ששימרה נזול מתוק ורביק על שוליה. חרדת הליל הפכה ליראה של ממש, והם התיזו לאוויר סיבות אפשריות בקול נמוך ורציני.

"השיפוצים - בהם האשם!" אמרה החיפושית. "אני גוועת ברעב! לא עברתי יום אחד בחיים שלי - אני רגילה למבקרים, שילדיהם הקטנים מורחים מיני מתיקות על כיסאות הבית!"

"שטות", אמר העכביש. "אפשר לחשוב! כמה מבקרים עברו פה? פעם היו זמנים... פה, ממש על השולחן הזה, היו אוכלים פודינג, רפרפת תפוחים!"

"פודינג, רפרפת תפוחים..." חזרה אחריו החיפושית מוקסמת.

"שְׁתו קפה, קוניאק!" זעק העכביש מעומקי נשמתו.

"כן, קוניאק", אמר החגב, וגם לבו נצבט.

"די לכם!" הטיחה בהם הנמלה. "אנו מחפשים סיבות אמיתיות לגרעין ההרס הקולקטיבי שנבט בן-לילה!"

"נכון", אמר העכביש. "סליחה. אולי לך יש רעיון?" שאל את החגב.

"לדעתי, הנמיך החגב את קולו, רוחו של המנוח לא מוצאת מנוח..."

"כן..." ליחשש העכביש, והחיפושית צימצמה את עיניה הקטנות בריכוז.

"עלינו לבחור שליח מטעמנו, שייגש לקבר המשורר ויברר במה מדובר."

"אבל הרי שם קבור גופו - ואתה אומר שהעניין נעוץ ברוחו", הקשה העכביש.

"עכביש חביב, אינך מבין דבר וחצי דבר בתורת הנסתר, "ענה החגב בקול כבד.

"נו?" שאלה הנמלה. "מי הולך?"

"אני... אני לא אוכל... אניני אמות מיוחד בדרך, "גימגמה החיפושית.
"מה הבעיה עם הדרך?" אמרה הנמלה בזלזול. "זה חצי יום מכאן, לא יותר."

העכביש צווח לפתע ששכח משהו למעלה על הקורים, ונעלם. הקורים נצרו את רטט רגליו הרועדות דקות ארוכות לאחר הסתלקותו.
"אני אלך, " אמר לכסוף החגב.

הירח נראה גדול מתמיד, וכנפיו של החגב התקשו מרוב קור. זה זמן רב לא יצא את הבית. הוא ירד לרחוב ולמן שניאור במדרגות הרחבות, וגופו הפך כבד עם כל ניתור. כשפנה אל רחוב פינסקר, נדהם למראה המכוניות הרבות שהופיעו בעיר. המדרכות היו מלוכלכות, וכמעט לא נותרו חלקות חול. הוא פנה שמאלה אל רחוב טרומפלדור, וכשהגיע אל שער בית העלמין, גאתה בו תחושת חרדה. כיצד יפנה אל המשורר, ומה יאמר אם המשורר לא יענה, ואף גרוע מזה - אם יענה?

"שלום, מר ביאליק, אני החגב. ערב טוב."

"מי הלך הקופץ המטריד את שנתי?" נשמע קולו המופר של ביאליק הטוב, והחגב כמעט פרץ בככי. "יש עוילם הבוא", חשב לעצמו ברגשה.
שאלות רבות שאל אותו החגב, שלא כולן היו קשורות לנדודי השינה. החגב סיפר על תל אביב החדשה, בלי לדעת עליה דבר, ועל השיפוצים בבית. בנוגע לשאלות הקשורות לייריש, התחמק החגב ואמר כי אינו יודע דבר. ביאליק שאל על המשוררים הצעירים, והחגב ענה כי רובם הכתירו עצמם למלכים בטרם יבש הדיו על דפיהם.
"רהבתן כל חייו ידע רעב, ואין קציר ליהיר, " אמר חיים-נחמן.
"אמן, " ענה החגב.

באותה שעה ישבו החיפושית והנמלה בצוותא, ועל אף שנעצמו עיניהן, לא ראו שינה. קולו החורק של הצרצר ומנגינת השעון הטריפו את דעתן, והנמלה שלפה חפיסת קלפים עשויים עלי צפצפה. הן שיחקו והמתינו לבואו של החגב בציפייה רבה. ברגע מסוים הופיע העכביש על הסף ושאל אם יוכל להצטרף,

אך כשחולקו הקלפים, חלפו ברגליו תנודות זעזוע - הוא היה מותש. משחק הקלפים לא צלח, ולכן פשוט נותרו לשבת דוממים.

החגב חזר רק לקראת הבוקר, וגופו הזויתי היה עטוף הילה. "פגשתי אותו," קרא בקול חלוש. "אדם משכמו ומעלה, רוח נדירה, מזוקק מילים וטהור מחשבה ומשעשע עד פרכוס וממזר לא -" "מה הוא אמר?!" צעקו השלושה.

"הוא לא יודע דבר על התופעה." ענה החגב מבויש. אכזבה גדולה מילאה את גופם הקטן של החרקים הרצוצים. הם לא יצאו לעבודה. אי-שם הירדה בהול מלמולו המרגיז של הצרצר. הוא התלונן: "ארורים תהיו, רמשים! אתם לא מבינים ש - פָּחָ..."

כח... גאון... כח... כח...
ואז העכביש, ברגע של הארה שנבעה ודאי מניתוק המחשבות בתנאי חוסר שינה, הבין: הצרצר הוא הגורם לנדודי השינה. הוא מיהר לבשר לאחרים על הרעיון, וכולם נתקפו ערנות מבהילה.

"הכול ברור - מדי לילה הוא נהג לשיר, ושירו הרדים אותנו," אמרה החיפושית. "וכעת הוא צרוד. הוא לא שר."
"הוא עירסל את גופנו העייף מעבודה ואת נפשנו הטרודה במחשבות נוראות על יום הדין," קרא החגב בנימת התגלות.

הנמלה שתקה רגעים ספורים, ורק כשכל המבטים הופנו אליה בשאלה, פתחה ואמרה:
"דממת מוות. שאף אחד לא יודיע לו על מסקנתנו. הוא עלול לנצל את המצב."

"צריך לעזור לו, להבריא את גרונו הניחר, והוא ימשיך לשיר. אני מרחמת עליו," אמרה החיפושית. "כואב לו."
"לכולם כואב," אמרה הנמלה בקור רוח. "בקרוּב הוא יבּריא וימשיך לשיר. ואנחנו נישן סוף סוף."

"ומה נעשה בינתיים?" שאל החגב.
"נשחק קלפים." ענתה הנמלה, וכולם התיישבו סביב לשולחן העץ הזעיר.
"אני פורש, אולי לפחות איזה זכוב נתפס ברשתי," מילמל העכביש והלך.
"חיה," קראה הנמלה בעקבותיו, והחיפושית הינהגה בהסכמה.

בזמן שהשלושה שיחקו קלפים ופיטפטו על ימים עברו, והנמלה הדגישה כי ביאליק לא כתב יותר משיר אחד בבית הזה, ושולול גורקי לעולם לא היה מגיע הילד מז'יטומיר לישראל, והחגב הזכיר את החג שערכו לכבודו עם הגיעו והוסיף כי ביאליק הוכרז כמשורר לאומי לפני שהנמלה ידעה את

אותיות האלפבית, והחיפושית ביקשה מהם לא לריב, והנמלה חזרה והכריזה כי ביאליק הוא משורר לעניים, עסקן חרוזים ומעתיקן - באותו זמן ממש ניגש העכביש בזהירות אל האח וניהל עם הצרצר שיחה קצרה, שאת עיקריה ראיתי לנכון להביא בפניכם.

"כשתגיע למעלה, אל תשכח מי גילה לך את זה," אמר העכביש בהתרפסות.

"אל דאגה," לחש הצרצר, ועל פניו המוארכים עדיין שררה אותה הבעת פליאה ונקמה שהופיעה ברגע הגילוי החדש. "מקומך בצמרת מובטח."

לקראת הצהריים יצא הצרצר מביתו שבאח וקירטע על הרצפה מעוטרת האריחים הצבעוניים, יורק וצועק: "אני איוב!" החרקים התאספו סביבו בכהלה.

"מה זה?" פלטה הנמלה בחשש.

"העולם הוא גלגל-הוא-עולם, וקרילוב הוא חזיר מטומטם!" קרא הצרצר ובקריאה זו פתח עידן חדש ונורא, וכולם ידעו זאת מיד.

"מה פירושו?" שאלה הנמלה, והבעתה שחשה הצטיירה על כל חוליה בגופה הזעיר.

"אני עולה לקומה השנייה," הכריז הצרצר לזוועתם של יתר הנוכחים. "אני הסיבה לנדרודי השינה, ואני צריך להכריא. בקבינט של המשורר. אבל אני צריך שיעלו אותי. לבר לא אוכל."

החרקים הביטו זה בזה. החגב ניגש אל הצרצר ואמר:

"צרצר, עלה על גבי. אני אקח אותך."

"לא, חגב, אתה צריך לעבוד ולהביא לי אוכל. החיפושית תיקח אותי למעלה."

למשמע דבריו הזדעקו כולם, והחיפושית התכווצה מרוב אימה.

לא אתאר את המחזה הנורא של החיפושית הסוחבת על גבה את הצרצר המבחיל, גם לא את הנמלה שהזדקפה לפתע בשומעה את צווחות החיפושית האומללה מלמעלה. דבר אחד היה ברור, אם העולם הוא גלגל - הרי שהוא התהפך.

יומיים ללא שינה חלפו. הצרצר חי לו בקבינט שבקומה השנייה, וישן על מצע עלים רכים במיוחד. החרקים היו משרתים אותו יומם ולילה. והעכביש? העכביש התברד. כשהגיע אל הצרצר באישון לילה וביקש לנוח ולו על קצה מיטת הפאר שלו, בעט אותו הצרצר מן השולחן וצרח: "אני הצאר צרצר! צר לך! ישן על הרצפה, מכוער! קרא לחיפושית, תגיד לה שתבוא לבר..."

"העולם הוא גלגל", לחש העכביש מלמטה. מדי ערב שאלו אותו החרקים אם הוקל לגרונו ואם יוכל לשיר הלילה. הצרצר היה מפיק צלילי ניסור מזוויעים, יורק ומחייך חיוך התנצלות מזויף. ככל שהפצירו בו, גברה עיקשותו.

החרקים הפסיקו לעבוד והחלו מזניחים עצמם. הם שתו מים מעופשים, עד שהנמלה, שלא היתה מסוגלת לראות את אחיה מגיעים לפת לחם, פתחה בפניהם את מאגריה, וחדרה הפך למין חדר אוכל והתייעצות ותלונות ומשחקי קלפים.

בוקר אחד ביקש הצרצר לרדת ולראות מה פשר "האכסניה החדשה", כפי שכינה זאת.

הוא התקבל בכבוד ובדממה.

"מה זה? לא מגישים לצרצר הלאומי משהו לשתות?" שאל והתיישב על גבה של חיפושית.

החרקים שהורגלו למצב החדש, הגישו לו סירופ מתוק, בתקווה שהדבר ירפא את גרונו.

"לא כמו גוזז של פעם", אמר בצרידות וירק את המשקה.

חלפו יומיים נוספים - ללא שינה. החגב הציע להרעיל אותו, אך כולם חששו שלא יוכלו להירדם עוד לעולם. הם למדו שירים בעל פה כדי להעביר את הזמן ברוח מסיבות "עונג שבת".

"הכניסיני תחס כנופך - זה עלי!" אמרה החיפושית שברכות הימים הפכה גסה ומחוספסת, אולי עקב יחסיה המפוקפקים עם הצרצר.

"אומרים יש שכל בעולם? איפה השכל שלך?" גערה בה הנמלה.

אך גם משתאות האביונים האומללים האלה הלכו ודעכו, כי בתום שבוע מצא אור השמש את החרקים עטויי אבק וייאוש ודוממים וחסרי כוחות, ואת הצרצר בורד לגמרי, וחלונות הקבינט שלו פתוחים לרווחה.

הם גססו. ריח מוות אפף את הבית. הקירות כהו, החלונות נפרצו, ותלי תלים של פסולת אבק נערמו בחדרים. הרוח שברה חלק מן הזכוכיות המגנות על מוצגי הבית, והמדדגות דמו לסולם רזה. אף חרק לא עלה עוד אל הצרצר. אף לא שמע את קולו. פני הכול היו ריקים ומרוקנים, ומן התקרה נטף מין רפש ודחה. לא נותרו מילים בבית. והשירה נעלמה. היה חושך.

לפני שנפח העכביש את נשמתו, מילמל: "העולם הוא..."

"גלגל", השלימה הנמלה על ערש דווי. והחגב הוסיף:

"העוילים הבוא הוא..."

"כאן." אמרה החיפושית ובכתה את דמעתה האחרונה.

פעם, בעת שגור כאן, בימים שבהם תהילתו גאתה ומילאה את אוזניו מים, תלה המשורר שלט על דלת ביתו, ובו הכריז כי יקבל אורחים רק בימים ב' ו'ה' בין השעות ארבע ושש אחר הצהריים.

כיום ב', בשעה ארבע בדיוק, נשמעה נקישה קלה בחלון. היה זה חרגול גבה קומה שהגיע מארץ רחוקה, והמתין בחוץ בסבלנות עד שעת הקבלה. הוא חלם על בית ביאליק מילדותו, בית השירה שבו ימצא את ורע, ובו ימזגו לו כוסית ויגישו לו פת. אך הבית היה נטוש לחלוטין.

"האימה אינה אחות הסערה, והפחד אינו בנו של הסהר," אמר החרגול בעברית טבולת מבטא ושמש שאין צורך לחשוש עוד לדבר בשפת אמו. "שלום!" קרא החרגול ונכנס.

השעון ניגן את התקווה בעיוות צלילים מחריד, אך מלבד ההמנון לא נשמע שום קול. המקום היה ריק. החרגול ראה דפי ספר אכולים וזיהה את ספר האגדה, הטיט על הקירות התקלף, וקרני השמש הבודדות גילו את אריחי הרצפה המטונפים.

"הגם פה פרעות?" שאל את עצמו.

הוא נכנס אל החדר הקרוב ומצא שם מין גולם עטוף תכריכי אבק. זו היתה הנמלה. אישם הבחין בגופת החגב חסר החיים. בכניסה מצא את החיפושית, מכווצת עדיין בתנוחה שבה מתה, פניה אל הקיר, סימני פריצות ובושה על כנפיה המתפוררות. מתקרת חדר האוכל השתלשל העכביש, שהתאבד בתלייה. רק כשעלה למעלה, לקבינט, גילה את שולחנו של הצרצר. עלים קרועים בכל מקום וחלונות פתוחים לרווחה, שהרוח הצליפה בהם עד שנטשו כמעט את ציריהם.

"מה היה פה?" הירהר החרגול. הצרצר המת שכב על דף נייר שעליו רשם בדיו שחורה: "כאן מת בודד הצאר צרצר שלא רצה לצרצר עוד."

החרגול שאף שאיפה עמוקה.

"לא לשם כך הגעתי."

נחשולי געגוע הציפו את עיניו, והוא דמיין אקורדיון ושמלה, ונפשו חשקה בכוסית. הוא ירד למטה וגילה ענבים בצידור על אריחי האח. הוא טיפס לשם ומצץ ענב אחד, לאט, בשקרנות, באהבה. זיכרון שיר ישן ששרה לו שפירית צוענייה בעיר הולדתו עלה בו. הוא שר. שר ולא חדל, עד שהכית נזכר כי ישנם עוד שירים. ושירתו, יש אומרים, אף עלתה על שירת הצרצר. אך הוא לא שכח את הצרצר והאמין שהוא עצמו יתחמק מגורל דומה ברבות הימים.

ובכן, קוראי היקרים, כך האמין החרגול. ואיני? האוכל להתחמק מגורל דומה?